

PUT RATNIKA

perioda Tokugava

priredila i prevela
Sonja Višnjić Žižović

Beograd, 2020.

SADRŽAJ

<i>Sonja Višnjić Žižović</i> PUT RATNIKA U JAPANU PERIODA TOKUGAVA	7
<i>Muro Kjusō</i> ŠUNDAI ZACUVA – JAPANSKI FILOSOFOVI –	35
<i>Jamaga Soko</i> PUT VITEZA	117
<i>Cugaru Kodo-šu</i> PRAVILA RATNIKA	155
<i>Jamaga Takacune</i> OSNOVE VOJNIH PITANJA	187
<i>Jamaga Soko</i> OBRAZOVANJE RATNIKA	191
<i>Jamaga Soko</i> BUKVAR VOJNOG OBRAZOVANJA	201
<i>Horie Jasuzo</i> KONFUCIJANSKO SHVATANJE DRŽAVE U TOKUGAVA JAPANU	211
<i>Vai-ming Ng</i> IDEJA POŠTOVANJA RODITELJA I ODANOSTI U TOKUGAVA KONFUCIJANIZMU: NAKAE TOĐU (1608-48) I NJEGOVO TUMAČENJE SJAODING-a (Klasika poštovanja roditelja)	229

KNJIGA PRVA – ČOVEKOLJUBLJE

UVOD OSTARELOG UČENJAKA

Rođen sam u Musašiju, a kada mi kosa prvi put beše vezana u perčin, počeh da proučavam kinesku poeziju i istoriju. Otada sam pisao eseje na teme koje su me zanimale i predstavio svoje zapise feudalnom gospodaru, koji me je ugostio u svojoj rezidenciji. Ili bih, sa kutijom za knjige na leđima, živeo kao putnik u Kjotu. Nakon toga nastanio sam se na severu,⁴³ sve vreme proučavajući drevne spise i stalno jačajući svoju nameru da se do kraja života usavršavam. Ali, iznenada dobih poziv od svog gospodara, te se vratih u svoje rodno mesto.⁴⁴ Otada prođe mnogo godina; ostareo i onemoćao čekam da mi smrt položi glavu na ovim brdima. Mnoge godine i meseci prodoše i sada u 74. godini, u godini psa, iako volim da učim i sledim Put, bez vrlina sam koje krasi učitelja ili vođu. Niti sam sposoban za bilo šta drugo, pa obitavam beskoristan u ovom svetu. To je daleko od moje namere. Zbog toga prenosim svoje znanje onima koji veruju u ovog starog učitelja i dolaze mu sa pitanjima. Ako mogu da pomognem budućim učenjacima biće to moja nagrada za dug život, pa zbog toga i bolestan i bolan pišem komentare na knjige.⁴⁵

Jednog dana nakon izlaganja, kada se govorilo o promenama u učenju od vremena Soa, jedan od prisutnih izrazio je sumnju u filosofiju Tei-Šua, a starac mu je odgovorio:

„U mladosti i ja učih od beskorisnih učitelja. Napamet sam učio reči i protraćio vreme dok u trenutku nisam shvatio ludost takvog učenja i rešio da potražim mudrost ljudi sta-

⁴³ Sa 14 ili 15 godina vezao je kosu u perčin. Živeo je sa samurajem, a njegov dom na severu je bila Kaga.

⁴⁴ Za Edo, od šoguna.

⁴⁵ Izrazi poniznosti su konvencionalni. Kjusio je imao najveći uticaj i najviše počasti koje Tokugave odaju učenjacima. Bilo mu je dozvoljeno da bude u neposrednoj blizini šoguna i savetovao ga je u vezi sa državnim poslovima.

POTKRESIVANJE DRVETA

Izvan Šinobu-ga-oke se nalazi selo pod nazivom Janaka sa hramom škole šingon, gde sam se često igrao kao dečak. Jednom sam čuo sveštenika koji je ispričao ovu priču: „U periodu Kanei (1624-1643), šogun je došao u Janaku u lov sokolovima, i dok je pratio svoje ptice, nabasao je na hram sa jednim ili dvojicom sledbenika. Jedan stari sveštenik od 80 godina je potkresivao drveće i, ne obazirući se na šoguna, nastavljao je sa svojim poslom. Šogun je rekao: „Šta to radiš svešteniče?“ Sveštenik je smatrao da je pitanje besmisleno, pa je samo kratko odgovorio: „Potkresujem drveće.“ Šogun se nasmejao: „Tako star sveštenik neće doživeti da vidi to drveće izraslo. Koja je svrha tvog napornog rada?“ Sveštenik odgovori: „Ko si ti da kažeš tako bezdušnu stvar? Razmisli! Drveće će porasti dovoljno veliko da zakloni hram u vreme budućih sveštenika. Ja radim za hram, a ne samo za samoga sebe.“ Šogun je bio zadivljen odgovorom, te je nagradio sveštenika.“ Poput ovog starog sveštenika, i ja u smiraj svog života proučavam uspostavljena načela, podučavam i pišem knjige kako bi se istinsko učenje nastavilo i u budućnosti. Ako barem malo mogu pomoći Putu, biće to dovoljna nagrada nakon smrti.

SEKOV ZMAJ

Ali, bilo bi me sramota da sam poput Sekoa. Od mladosti sam voleo mudrace i čitao njihove knjige. Ali, upoznao sam ih samo preko knjiga i razumem samo početak njihovog istinskog karaktera. Da sretnem živog mudraca, koji bi se razlikovao od onih koje volim i kako ih zamišljam, da li bih ga prepoznao i priklonio mu se ili bih ga mrzeo? Imam takvu bojazan. A ako ne volim mudrace onda je sve što govorim lažno i to bi bila neopisiva sramota. O tome govori sledeća priča:

„Nekada davno, živeše slikar Seko, koji je voleo zmajevе, slikao ih i provodio dane i noći misleći o njima. Za to je čuo

pravi zmaj, i pomislio da ako Seko toliko voli naslikane zmajeve onda će se obradovati ako ga poseti! Tako je odmah proturio glavu kroz prozor, ali je Seko od straha panično pobjegao!”

Među učenjacima na istoku i zapadu ima istinskih ljudi, ali većina njih je gordi i tašta, žudi jedino za slavom i pohvalama dok, s druge strane, govore koliko vole i poštuju mudrace. Kada bi naišli na pravog mudraca ne bi mogli da ga pogledaju u lice. Njihovo svakodnevno divljenje je poput Sekove privrženosti zamjevima. Učenje bez praktikovanja vrline je kao da plivate na njivi. Da bih vam dočarao na šta mislim, ispričaću vam događaj koji se odigrao pre trideset godina:

U Kagi sam imao prijatelja, samuraja niskog ranga pod imenom Sugimoto. Dok je bio odsutan u Azumi sa svojim gospodarem, njegov sin Kuđuro, kome tada beše 15 godina, posvađao se sa komšijskim sinom istih godina u vezi igre *go*, izgubio je prisebnost i nepromišljeno izvukao mač i posekao dečaka. Dok je ranjeni dečak bio kod lekara, Kuđuro je bio u pritvoru, ali nije pokazivao strah, a govorio je i ponašao se izuzetno smireno za dečaka svojih godina. Nakon nekoliko dana ranjeni dečak je preminuo i Kuđuro beše osuđen na ritualno samoubistvo. Policajac na dužnosti mu je priredio oproštajni obrok noć pre nego što će umreti. Kuđuro je smireno napisao pismo svojoj majci, ceremonijalno se oprostio od svog nadzornika i svih ukućana i onda rekao gostima: „Žao mi je da vas sve sada napustim i voleo bih da pričamo do svitanja; ali ne smem da budem pospan kada sutra budem izvršavao *harakiri*, pa smesta moram da odem u krevet. Vi slobodno ostanite i pijte vino.“ Tako je otišao u svoju sobu na spavanje, a svi su bili zadivljeni kada su ga čuli kako hrče. Ujutro je rano ustao, okupao se, polako se obukao, smireno uradio sve pripreme i onda, tih i pribran, izvršio ritualno samoubistvo. Ne bi ga nadmašio ni vremešni, iskusni samuraj. Godinama nakon toga svako ko bi pričao o Kuđurou, počeo bi da plače.

KNJIGA II – PRAVEDNOST

IZUČAVANJE VOJNE SREĆE

Jednog dana mladići, vraćajući se sa vežbanja, navra- tiše kod starog učitelja, a on im reče: „Pošto je vaše zana- nje vezano za oružje neophodni su vam svakodnevna vežba i usavršavanje; ali dobra sreća je važnija od veštine, jer bez nje vam ne vredi veština. Mori Musaši no Kamija su zvali Demon iz Musašija, toliko je bio vešt i jak, ali u Nagakuteu⁵⁹ je u trenu poginuo od metka. Kakva je korist tada bila od njegove vešti- ne i hrabrosti? Veština se oslanja na sreću, stoga ovo pažljivo proučite. Vaši vas treneri podučavaju oružju, ali ne proučava- ju sreću. Tome vas ja mogu podučiti!

Onda jedan odgovori: „Ne razumem ovo proučava- nje vojne sreće. To je zasigurno van čovekove kontrole. Da se može steći proučavanjem čitav svet bi ga znao!“ Starac je odmahivao glavom i rekao: „Da, postoji takvo učenje.“ „Onda nam pričaj o njemu“, rekoše učenici, a starac nastavi: „Razmo- trite svi vi! Otkuda dolazi sreća? Od Neba! Čak i običan narod kaže: Sreća je na Nebu. Stoga, nema drugog načina nego upu- titi molitve Nebu. Zapitajmo se onda: Šta to Nebo ne voli, a šta voli? Ono voli čovekoljublje i ne voli zlobu. Ono voli istinu i ne voli laž. Njegova suština je da oblikuje sve stvari i stalno rađa čoveka. Čak i u jesen i zimu kada izgleda kao da vlada duh smrti, to nije tako, već jača duh rođenja. Tako se u *Knjizi pro- mena* kaže: Rođenje se naziva „promena“; i opet: Velika vrlina Neba i Zemlje je rađanje. Ono što na Nebu začinje sve stvari, u čoveku se naziva ljubav. Stoga ne sumnjajte u to da Nebo voli čovekoljublje i mrzi suprotno od toga.

Isto je sa istinom (iskrenošću). Nebrojene vekove sun- ce i mesec i zvezde se neprekidno kreću i pravimo nepogre- šive kalendare. Ništa nije sigurnije od toga! To je sama istina

⁵⁹ U ratu između Hidejošija i Iejasua.

PUT VITEZA

1. Uspostavljanje osnova

Između neba i zemlje, ljudi i ostala bića nastaju sjedinjenjem dve energije. Od svih bića, ljudi su najiteligentniji i najnapredniji.

Ljudi do hrane dolaze zemljoradnjom, do oruđa zanatstvom, a potrebe naroda ispunjavaju trgovinom. Tako se zemljoradnja, zanatstvo i trgovina uvek pojavljuju zajedno. Međutim, samuraj jede bez da je obrađivao zemlju, koristi ono što nije sâm napravio i zarađuje bez da se bavi trgovinom. Zbog čega je to tako?

Razmišljao sam o svom trenutnom položaju – rođen sam u porodici naslednih streličara i konjanika, i javni sam sluga carskog dvora. Ja sam jedan od onih samuraja koji ne obrađuje zemlju, koji ne proizvodi i ne trguje. Mora postojati posao za samuraja. Neko ko jede, a ne radi treba da se nazove dokoličarem.

Treba da se zagledamo u sebe i detaljno preispitamo. Ko to svoju prirodu ispunjava lenstvovanjem, pa čak i kad su u pitanju biljke i drveće, niže ribe i insekti, ili ptice i zveri? A šta da tek kažemo za ljude?

Ptice i zveri lete i trče u potrazi za hranom, ptice i insekti plivaju i gamižu u potrazi za obrokom, biljke i drveće puštaju svoj koren duboko u zemlju. Svako od njih je preokupiran potragom za hranom, sve vreme, svakog dana, čitave godine.

Takva su sva bića. U svetu ljudi, takvi su takođe zemljoradnici, zanatlije i trgovci. Onog ko bi mogao da poživi život bez rada, trebalo bi nazvati lopovom prirode.

PRAVILA RATNIKA

1. Ratničke vrline

Ratništvo označava postojanu, odlučnu hrabrost i jaku želju za pravednošću. Sama reč ima široku primenu, a postoji i mnogo vrsta ratnika.

Kada je neko po prirodi zastrašujuć, moćan i izuzetno sposoban, on može da podiže težak teret i izdrži velike razdaljine, da prelazi reke i daleko putuje, hodajući čitavog dana bez da se umori, rukujući mačem i kopljem bez da trepne ili zadrhti, pobeđujući u svakoj borbi po želji. Takav se čovek naziva ratnikom. Ovo je osoba koja je dostigla jednu vrstu ratništva.

Ima onih koji izdaju stroga naređenja, daju izdašne nagrade, ali i stroge kazne, koji upošljavaju vojnike, komanduju vojskom pravilima i propisima, pronalaze izlaz iz bezizlaznih situacija, pobeđuju u svakoj bici, šire svoju teritoriju i obnavljaju državu. Ovakav čovek se naziva vojskovođom zemlje u ratu. Primer takvog čoveka u Kini je Sun Vu¹, a u Japanu – Šingen.

Ima, pak, onih koji duboko promišljaju i tiho primećuju obrasce promene; koji znaju šta je prošlo i opažaju šta dolazi, slobodni od pometenosti; koji nepogrešivo otkrivaju skriveno i dovršavaju nejasno; koji više vole strategiju u borbi nego snagu, koji, da bi porazili neprijatelja, više vole da planiraju i

¹ Ili Sun-cu, uspešni vojni strateg čije je delo *Umetnost ratovanja* neprevaziđeni kalsik na tu temu; delo se i danas proučava.

OSNOVE VOJNIH PITANJA

Poreklo vojnog obrazovanja

Pripadnike najviše od tri civilne klase – vitezove, nazivamo ratnicima. Ako se vitezovi ponašaju i govore loše, pripadnici civilnih klasa postaju razbojnici. Tako je obrazovanje vitezova osnova za očuvanje sve četiri klase. Onaj koji upravlja pripadnicima sve četiri klase naziva se vojskovođom.

Detaljno izlaganje

Čini mi se da bi ratnike trebalo podučiti da su ništa drugo do vitezovi koji su predvodnici tri civilne klase. Oni su predvodnici tri civilne klase iako ništa ne rade u poljoprivredi, zanatu ili trgovini zbog toga što upravljaju pripadnicima tri klase i upošljavaju ih. Zbog toga, ako zapostavljaju svoju dužnost i obavezu, neće moći da izađu u susret potrebama naroda. Tako su tri civilne klase veliko blago naroda: uposlite ih sve i njihova korisnost će biti valjana; pogrešno ih upotebite i postaću razbojnici.

Naravno, kada ima ljudi u tri klase koji počine krivična i nasilna dela, onda je posao ratnika da ih kontrolišu, obuzdaju i uposle. Tako vitezovi okruga guše pobunu i nered u okrugu, vitezovi prefektore guše pobunu i nered u prefekturi, vitezovi države guše pobunu i nered u državi, vitezovi sveta guše pobunu i nered u svetu. Na taj način, posao je viteza da zauzdava pobunu i nered; zbog toga, ako su govor i ponašanje ratnika nedolični, on nije vitez.

KONFUCIJANSKO SHVATANJE DRŽAVE U TOKUGAVA JAPANU

1. Uloga konfucijanizma u modernizaciji Japana

Sa Meidi obnovom [1868] kao prekretnicom, Japan je brzo pratio stazu modernizacije. U ovom slučaju, modernizacija je zapravo bila „pozapadnjačavanje”, što je trebalo da pomogne Japanu da izgradi modernu državu koja bi stajala ravnopravno sa zemljama Zapada. Ovi naponi su bogato nagrađeni; i kada proučavamo uzroke tog uspeha sa duhovnog aspekta, otkrićemo da taj uspeh mnogo duguje širenju konfucijanizma u periodu Tokugava. Onda, koju je ulogu odigrao konfucijanizam u modernizaciji Japana?

a) Služio je da obrazuje akademske umove

Među tri škole konfucijanizma koje su prevladavale u periodu Tokugava, najjača je bila Ču Hsijeva (Chu Hsi) škola koju je zastupao bakufu kao zvanično učenje. Filosofija ove škole je bila ekstremno logična. Naime, počínjući sa *ri* (理) ili *Logos*-om² (konačai uzrok stvaranja i promene u univerzumu), ona je detaljno objašnjavala strukturu i poredak čitavog sveta, bavila se čovekovim moralom i dužnostima i učila da je posmatranje prirode najvažniji način dostizanja istinske čovečnosti i mudrosti. Stoga je logička misao ove škole u velikoj meri pomogla „podizanje“ akademskih umova.

¹ U: *Kyoto University Economic Review*, 1962, 32 (2): 26-38: autor je bio profesor Istorije ekonomije na Kjoto Univerzitetu.

² *Logos* – racionalno načelo koje upravlja univerzumom.